

Kasteelkatern

Maart - 2008 - Nummer 22 - Jaargang 10

Speciale editie

Dag van het Kasteel

12 mei 2008.

Periodiek van de Nederlandse Kastelenstichting

Van de redactie

Voor u ligt Kasteelkatern 22, ditmaal geheel gewijd aan de Dag van het Kasteel op 12 mei a.s. Op deze dag, Tweede Pinksterdag, zullen veel kastelen hun poorten openen. De NKS organiseert deze dag samen met de provinciale kastelenstichtingen en andere kasteelorganisaties om zo de aandacht te richten op het vele bijzondere wat onze kastelen en historische buitenplaatsen te bieden hebben. Op deze dag is er extra aandacht voor twee grote, langdurige projecten, *Van Luchtkasteel tot Dassenburcht* en *Verover je eigen Omgeving / je Monument*. In de rubriek Interview komt u meer te weten over het eerste project, tot stand gekomen met behulp van het Prins Bernhard Cultuur fonds. De NKS zal niet alleen op 12 mei, maar ook daarna aan beide projecten aandacht blijven geven. Ook de andere rubrieken zijn gevuld met kastelen en buitenplaatsen die actief betrokken zijn bij de organisatie van deze eerste landelijke Dag van het Kasteel. Henk Hegeman van de Rijksgebouwendienst beschrijft in zijn column hoe het bekende Muiderslot door een aantal veranderingen nog spannender wordt

Estafettecolumn

Op welke wijze pas je een kasteel op verantwoorde wijze aan aan de eisen van de huidige tijd en de wensen van de bezoekers? Welke moeilijke keuzes moeten hierbij worden gemaakt? Wat is goed voor kasteel en collectie, maar ook financieel haalbaar? Deze moeilijke opdracht heeft Henk Hegeman, proces- en projectmanager van de Rijksgebouwendienst (RGD) ter hand genomen voor het Muiderslot. In deze bijdrage beschrijft hij de keuzes die zijn gemaakt, de aanpak en uitvoering van de uitbreiding en gedeeltelijke renovatie van het Muiderslot.

‘Herbestemde functie kasteel in de 21e eeuw’

Het Muiderslot is één van de meest populaire kastelen in Nederland. Het grote aantal bezoekers drukte zwaar op zowel het kasteel zelf als op de daarin getoonde topcollectie schilderijen. Het heersende klimaat bracht aantoonbare schade toe aan beide aspecten.

en Marjan van Leeuwen vertelt over haar ervaringen als vrijwilligster bij Kasteel Dussen. Ook Mariëlle Groeneboom van Heerlijkheid Mariënwaerd toont aan dat buitenplaatsen en landgoederen veel te bieden hebben. Datzelfde geldt ook voor de Menkemaborg, die in 2007 de Museumprijs van de Bankgiroloterij heeft gewonnen. De keuken van deze borg is wijd en zijd beroemd en figureert in de rubriek *Kasteel culinair*. Tenslotte stelt Esther Maas-Becx, de coördinator van de Dag van het Kasteel, zich in dit nummer voor. Zij is medeverantwoordelijk voor het uitgebreide evenementenoverzicht dat in april zal verschijnen en waarvan achter in dit nummer en op onze website alvast een tipje van de sluier wordt opgelicht!

De redactie wenst u veel genoegen toe bij het lezen van dit speciale nummer van Kasteelkatern en weet zeker dat de inhoud ervan u ertoe zal brengen om op 12 mei een aantal kastelen en buitenplaatsen te bezoeken.

Redactie
Kasteelkatern

De directie van het museum was al meer dan tien jaar bezig om hier verbeteringen in aan te brengen. Meerdere plannen om het Muiderslot op een verantwoorde manier open te stellen voor meer bezoekers sneuvelden, vooral vanwege de hoge kosten.

Ongeveer vijf jaar geleden kwam de gebruiker van het Muiderslot naar de eigenaar, de Rijksgebouwendienst, met een nieuw beleidsplan geheten *Het Muiderslot, een traditie van veranderen*. Dit bezielende initiatief van het directieteam van het Muiderslot bracht een moeizaam en langdurig proces op gang voor met name de financiering. Parallel werd door de conservator van het Slot samen met de bouwhistoricus (kastelensdeskundige) van de Rijksgebouwendienst een plan geïnitieerd om een vooral voor de jeugd hedendaagse, pakkende verhaallijn van de bouwgeschiedenis vanaf de middeleeuwen en de romantische ridderverhalen rondom kastelen te ontwikkelen. Door deze samenwerking werd de waardestellende en daarmee verantwoorde bouwhistori-

Colofon

Kasteelkatern is een uitgave van de Nederlandse Kastelenstichting en verschijnt 3 keer per jaar.

■ **Redactieadres Kasteelkatern**
Nederlandse Kastelenstichting
Markt 24
3961 BC Wijk bij Duurstede
T 0343-578995
F 0343-591403
E info@kastelen.nl
I www.kastelen.nl

■ **Eindredacteur**
Mevr. drs. W. Landewé

■ **Redactie**
Mevr. drs. W. Landewé
Mevr. drs. J.M.M. Wielinga
Mevr. K. Steenbrink M.A.
Mevr. drs. L. Wessels

■ **Aan dit nummer werkten mee**
Mw. drs. M. Groenenboom
Ir. H. Hegeman
Mw. drs. H. Kuiper
Mw. drs. E. Maas-Becx
Mw. drs. M.D. Saan
Mw. drs. I. Stamhuis

■ **Omslag**
Ridder te paard door vuur. Foto: Kasteel Hoensbroek

■ **Vormgeving & Druk**
GVO grafisch bedrijf bv, Veenendaal

■ **Oplage**
2000

De NKS aanvaardt geen verantwoordelijkheid voor ingezonden stukken en behoudt zich het recht voor om ingezonden stukken zonder opgaaf van redenen te weigeren. Aan alle artikelen wordt de meeste zorg besteed, maar de ervaring heeft geleerd dat desondanks fouten niet geheel te voorkomen zijn.

Kasteelkatern is een uitgave van de NKS en wordt gratis toegezonden aan de begunstigers en relaties van de stichting.

U kunt uw reactie of artikel sturen naar hierboven genoemd adres. Mocht u teksten uit deze uitgave willen overnemen, neemt u dan contact op met de redactie.

De uiterste datum voor het opleveren van kopij voor het volgende nummer is: 1 juni 2008.

De volgende uitgave van Kasteelkatern verschijnt in augustus 2008.

sche inpassing van de grote ambities van het directieteam van het Muiderslot gestimuleerd. In aangepaste vorm zijn drie deelprojecten gerealiseerd: nieuwbouw Kassagebouw, renovatie Poortgebouw en in het Slot zelf de realisatie van de looproutes, de museumwinkel en de taveerne. Hiermee is de ambitie van het Rijksmuseum Muiderslot grotendeels verwzenlijkt. Een belangrijk streven was het bezoekersgebied uit te breiden. Dit is gelukt doordat nu 80% van het vloeroppervlak van het Muider-slot door bezoekers te betreden is. Voorheen was dat slechts 25%. Belangrijke opgaven hierbij waren om zoveel mogelijk museaal oneigenlijke functies (o.a. kantoor en opslag) uit huis te plaatsen, looproutes te ontwikkelen om de bezoekerscapaciteit te vergroten en om de jeugd met pakkende, moderne communicatiemiddelen het ‘spannende ridderverhaal’ vertellen. Juist de nieuw gecreëerde en vrij toegankelijke ‘Ridderroute’ en ‘Torenroute’ naast de al bestaande door gidsen begeleide ‘P.C. Hooftroute’, kwamen tegemoet aan de behoefte in ‘de markt’. Het geheel uitplaatsen van alle voor een kasteel oneigenlijke functies naar het Poortgebouw, waaronder de museumwinkel en de horecavoorziening, is onder andere vanwege

de kosten niet gelukt. De daarvoor ontworpen parallelle aanbouw van het Poortgebouw werd in het spanningsveld tussen het hergebruik van het monumentenensemble en de waardestellende bouwhistorie daarvan, inmiddels wel gedragen door de cultuurhistorisch verantwoordelijke overheidsinstellingen en diverse historische verenigingen. Na de ontwikkeling en realisatie van de eerste twee deelprojecten werd het belangrijkste deelproject, het Slot zelf, opgepakt. In een boeiend, uitdagend ontwerpproces, op basis van het restauratiebeleid van de Rijksgebouwendienst, indachtig de incomplete- en niet recente bouwhistorische waardestelling, werd de restauratievisie voor dit object opgesteld. Vervolgens kwam men na het vinden van een draagvlak voor het restauratieplan (VO) tot een definitief ontwerp. Er was een aantal speerpunten voor het ontwerpproces. Bijvoorbeeld het verrassende idee om vijf grote schoorsteenkanalen boven de schouwen te voorzien van flexibele en reversibele luchtkanalen voor een omgekeerde schoorsteenfunctie. Dit vraagt om nadere toelichting. Om na de kierdichting, noodzakelijk voor het inwendige klimaat van het Slot, toch voldoende verse lucht binnen te halen met een juist vochtgehalte, waren aanvul-

lende voorzieningen nodig. Met name voor een vochtgestuurd klimaat, belangrijk voor de instandhouding van vooral de schilderijencollectie en om potentiële condensvorming op verkeerde plaatsen in het Slot zelf te voorkomen, is deze geconditioneerde inblaas via de schoorstenen de oplossing. Voor de conditionering van de lucht zijn op de zolders reversibele luchtbehandelingsinstallaties geplaatst. Bijkomend voordeel is dat deze voorziening de luchtkwaliteit in bijvoorbeeld de Ridderzaal bij de soms benauwende recepties aanzienlijk verbetert.

Na de inregelperiode tot medio 2008 wordt in theorie een flinke verbetering van de klimaatconditie verwacht. Hopelijk zal dit ook zo uitwerken in de praktijk!

Henk Hegeman
Proces- en projectmanager van de Rijksgebouwendienst en van daaruit verantwoordelijk voor de begeleiding van het project Muiderslot binnen de ‘GOTIK aspecten’ (geld, organisatie, tijd, informatie en kwaliteit).

Henk Hegeman geeft de pen door aan Jan Kamphuis, kastelensdeskundige bij de Rijksgebouwendienst.

Recent verschenen boeken

■ L. Adriaenssen
Staatsvormend geweld. Overleven aan de frontlinies in de Meierij van Den Bosch, 1572-1629.
Uitgegeven door Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg
Tilburg, 2007
487 blz., ISBN 978-90-70641-82-5
Prijs € 29,50.

■ I.P. Back, P. Blom. P.A. Henderikx, H.J. Vader en J.W. Zondervan
Cartularium van de heren van Veere uit het geslacht van Borsele 1282-1481, 1555.
Uitgegeven door Uitgeverij Verloren Hilversum, 2008
407 blz., ISBN 978-90-8704-004-8
Prijs € 29,—.

■ E.A. Geytenbeek, R.H.M. van Immerseel, B. Joustra, J.M.S. Perryck en W.F. Reigersma-van Lidth de Jeude
De Buitenplaats ontsloten. Landgoedelementen nader bekeken.
Uitgegeven door Stichting Vrienden Particuliere Historische Buitenplaatsen, Stichting Vrienden Particuliere Landgoederen en Gastvrije Landgoederen
z.p., 2008
96 blz., ISBN 978-90-8069-103-2

■ J. Harenberg met medewerking van B. Bruins.
Havezaten en adellijke huizen in de Liemers.
Uitgegeven door Canaletto Alphen aan den Rijn, 2007
136 blz., ISBN 906-46-982-79

■ A.Gevers, C. Gietman, Y. Kuiper, H. Ronnes, (red.)
Mensen van adel. Beelden, manifestaties, representaties. Opstellen aangeboden ter gelegenheid van het afscheid van Albert Mensema als archivaris bij het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle 14 september 2007. Adelsgeschiedenis IV.
Uitgegeven door Uitgeverij Verloren Hilversum, 2007
230 blz., ISBN 978-90-87040-21 5

‘Natuur en cultuurhistorie stimuleren de fantasie’.

Van Luchtkasteel tot Dassenburcht:

een succesvolle formule om kinderen de natuur op landgoederen te laten beleven.

In 2002 ging het educatieve project Van Luchtkasteel tot Dassenburcht van start. Daarbij krijgen leerlingen van basisscholen de mogelijkheid om op de landgoederen kennis op te doen over natuur en cultuur, een koppeling van natuur- en cultuureducatie. Meer dan 70 particuliere landgoederen doen mee aan het project en bieden zo leerlingen uit hun regio een kijkje achter de schermen van de particuliere buitenplaats. Een van de deelnemende landgoederen is Prattenburg in Rhenen, dat al sinds de 17e eeuw in het bezit is van de familie van Asch van Wijck. Mevrouw van Asch van Wijck, eigenaresse van het landschap, vertelt enthousiast over haar ervaringen met schoolklassen, onderwijzers en begeleidende ouders.

Na twee weken van regen en wind klaart de lucht eindelijk op als wij worden ontvangen in de bibliotheek van Prattenburg. Niet alleen omdat eindelijk buiten de zon doorbreekt, maar ook vanwege de hartelijke gastvrijheid waarmee wij worden onthaald. Vicky van Asch van Wijck beleeft duidelijk plezier aan de positieve belangstelling voor de educatieve projecten op Prattenburg. Met aanstekelijk enthousiasme vertelt zij over de vele activiteiten die op het landgoed voor de jeugd worden ge-

organiseerd. Er is steeds meer aandacht voor Prattenburg. Het landgoed neemt namelijk niet alleen deel aan Van Luchtkasteel tot Dassenburcht. Er is ook een nestkastjesproject en er zijn vele andere natuurvoorlichtingsbijeenkomsten. Prattenburg heeft bovendien heel goede contacten met de natuurorganisatie IVN Nederland.

De inzet voor (natuur)educatie is niet alleen iets van het heden, zo vertelt mevrouw van

Asch van Wijck. Eigenaren van landgoederen hebben door de eeuwen heen, voor Prattenburg ‘een keten van 350 jaar lang’, altijd al een maatschappelijke functie gehad. Elke generatie vult die functie op een eigen wijze in. De grootmoeder van haar man bijvoorbeeld, stichtte aan het begin van de 20e eeuw op het landgoed een zondagsschool voor de kinderen uit de directe omgeving. De huidige generatie van Asch van Wijck legt zich er vooral op toe de jeugd en mindervaliden kennis te laten ma-

Foto Links: Landgoed Prattenburg bij Rhenen is sinds de 17e eeuw in bezit van de familie Van Asch van Wijck. Foto: collectie NKS.

ken met de natuur van het landgoed. Gerard van Heiningen, de boswachter, is de spil in de activiteiten op het landgoed. De familie stelt hem van andere taken vrij om hem in de gelegenheid te stellen relatief veel tijd te kunnen besteden aan scholen die excursies naar het landgoed organiseren en ook in zijn vrije tijd houdt van Heiningen zich actief bezig met natuureducatie. Hij heeft de gave om de kinderen aan zich te binden met zijn verhalen en hen enthousiast te maken voor de natuur. In het kader van Van Luchtkasteel tot Dassenburcht bezoeken vele schoolklassen dan ook jaarlijks onder begeleiding van hun leerkracht en enkele ouders het landgoed, vaak voorafgegaan door een bezoek van de boswachter op school. De leerlingen bereiden zich in de klas voor op hun excursie naar de natuur, met speciaal daarvoor ontwikkelde lespakketten. Het lesmateriaal is zeer verschillend van aard: van werkboeken en werkschriften tot een videofilm. Het materiaal is aangepast aan de leeftijd van de kinderen. Op het landgoed is een kist met benodigdheden aanwezig om veldwerk te doen in het bos. Op deze manier maken de kinderen kennis met de natuur en leren zij de natuur ook werkelijk te beleven.

Daarnaast betekent het project ook iets voor het samenleven met elkaar: ‘Van iets negatiefs iets positiefs maken’, daar gaat het ook om bij dit project. Toen freule Sloet van de Havezate Vollehove in Overijssel te maken kreeg met vandalisme op haar landgoed, nodigde zij de jeugd uit om eens binnen de hekken te komen kijken. Zo konden zij zelf zien dat landgoedeigenaren bepaald geen prinsheerlijk bestaan leiden. Het is juist heel hard werken, de instandhouding van de prachtige natuur op het landgoed. Het initiatief van freule Sloet heeft een hoge vlucht genomen. Haar inventieve omgang met het probleem van vandalisme stond aan het begin van dit succesvolle educatieve project, dat nu door al meer dan 65 particuliere landgoederen is omarmd. En dan staat het project nu eigenlijk nog in de kinderschoenen! Op 19 juni valt het besluit over de subsidieaanvraag voor een Europese variant van Van Luchtkasteel tot Dassenburcht. Verschillende landen zijn na een gloedvolle presentatie al bijzonder geïnteresseerd in het project. Frankrijk, Duitsland en Estland willen graag aanhaken. Er

lijkt sprake te zijn van een waar sneeuwbaaleffect. Deze multiculturele component van het project is eigenlijk ook niet nieuw. Ook op Prattenburg brengt de natuur mensen uit verschillende culturen bij elkaar. Het in de klas samen beleven van de natuur schept een band en brengt kinderen verantwoordelijkheid en respect bij. Niet alleen voor de natuur, maar ook voor elkaar. Tekenend is het verhaal van een jonge leerling van allochtone afkomst die na afloop van het bezoek aan Prattenburg met zijn klas aan mevrouw vroeg of hij eens met zijn ouders terug mocht komen. Zo gezegd, zo gedaan. Niet lang daarna maakte hij met zijn ouders een wandeling over het uitgebreide padennet in de bossen bij het landgoed. Dat schept voldoening.

Voor de toekomst leven er nog meer educatieve plannen op Prattenburg. Zo wil mevrouw van Asch van Wijck graag een houtwerkplaats op het terrein, waar jongeren van alle leeftijden creatief aan de slag kunnen met hout. Ook ligt er een voorstel bij de gemeente om op het landgoed schooltuinen te realiseren zodat leerlingen van basisscholen van dichtbij het groeien en bloeien van groenten en kruiden kunnen meemaken, want zo zegt zij: ‘natuur en cultuurhistorie stimuleren de fantasie’. Zelfs haar eigen kinde-

ren, nu toch al volwassen, genieten nog steeds bij thuiskomst van de prachtige omgeving. Haar schoondochter zei laatst nog: ‘een weekendje Prattenburg is als een weekje vakantie’.

Het advies van Vicky van Asch van Wijck aan landgoedeigenaren die erover denken zich aan te sluiten bij Van Luchtkasteel tot Dassenburcht is kort en krachtig: **‘DOEN!’**, ‘het is ook een verrijking voor jezelf’. ‘Het is een voorrecht om een landgoed te beheren en het is goed dat te delen met anderen, want zo ervaar je de verantwoordelijkheid ervoor veel minder als een last’. Belangrijk aan het ‘programma’ Van Luchtkasteel tot Dassenburcht is dat het een goede basis levert om mee te beginnen. Je kunt er dus meteen mee aan de slag. ‘De slagroom op het toetje doe je zelf’ als je net iets verder gaat en op een eigen manier invulling weet te geven aan het project.

Lucie Wessels en Wendy Landewé

Wilt u meer weten over Van Luchtkasteel tot Dassenburcht? Kijkt u op dan op www.luchtkasteeltotdassenburcht.nl of informeer telefonisch bij Judith Harrewijn van SME Advies. Zie ook www.kasteleninutrecht.nl/Prattenburg.htm

■ Vicky van Asch van Wijck in de tuin van Prattenburg. Foto: collectie NKS.

Het kasteel culinair

De keuken van de Menkemaborg

De Menkemaborg in Uithuizen is al 80 jaar een museum waar een beeld gegeven wordt van het leven en wonen op een Groninger borg in de 17e en 18e eeuw. Het is een volledig ingericht huis, dat wordt omgeven door een historische tuin met een fruithof, een groente- en kruidentuin en een doolhof. In 2007 heeft de Menkemaborg de Museumprijs gewonnen en deze prijs maakt het mogelijk om de oude doolhof te renoveren.

De keuken van de borg is voor veel bezoekers een geliefde plek. Door de kleine ramen in de dikke muren schittert het water van de binnengracht.

Als eerste valt de grote haard op met ernaast een fornuis waarop het eten warm gehouden kon worden. Er zijn twee pompen, één waarmee regenwater werd opgepompt en de andere voor grachtwater. Daarnaast staan er veel koperen ketels en pannen voor allerlei gerechten, zoals de speciale hazenpan. Verder staan en hangen er, voor de tegenwoordige bezoekers onbekende, gebruiksvoorwerpen om mee te hakken of te raspen. In het verlengde van de keuken is de pronkkeuken te vinden, waarin serviesgoed van tin, koper en aardewerk staat uitgesteld.

Daarnaast bevinden zich de bedsteden voor de meiden, die ongetwijfeld hard moesten werken in de keuken om het eten te bereiden. In het archief van de familie Alberda, de vroegere bewoners van de borg, is een 18e-eeuws kookboek bewaard gebleven met ongeveer 350 recepten voor taarten, het innemen van

groenten en fruit en allerlei vlees- en visgerechten.

Er werd veelvuldig gebruik gemaakt van, specerijen, zoals kaneel, nootmuskaat, folie en gember. In de huidige tentoonstelling 'Een wereld van verschil. De VOC en de gevolgen voor het 18e-eeuwse interieur van de Menkemaborg' komt deze veranderde smaak ook aan de orde, maar natuurlijk is er ook een grote variëteit aan exotische voorwerpen uit het Verre Oosten te zien, die wij nu heel normaal vinden.

Ida Stamhuis

conservator Menkemaborg

Zie voor meer informatie,
adres en openingstijden:
www.menkemaborg.nl

■ De historische keuken van de Menkemaborg. Foto: Otto Kalkhoven.

Bedreigde kastelen

Dit themanummer van Kasteelkatern is gewijd aan de Dag van het Kasteel 2008. Toch mogen de bedreigde kastelen niet worden overgeslagen. Ondanks de feestelijk getinte aandacht op 12 mei voor onze historische buitenplaatsen en kastelen blijft het opkomen voor bedreigde kastelen een continue proces. Het lijkt erop alsof de druk op ons cultureel erfgoed steeds groter wordt. Zoals vroeger de heren hun kasteel ook gebruikten als een statusverhogend object, zo gebruiken nu veel gemeenten en andere eigenaren en beheerders kastelen en vooral kasteelterreinen om het eigen aanzien te verhogen.

Bouvine (Breda, Noord-Brabant)

De Raad van State heeft het beroep van de Vrienden van het Markdal en Kasteel Bouvine, De Groene Koepel en de NKS niet ontvankelijk verklaard met uitzondering van dat deel van de Franse Tuin waarin de rechthoekige vijver te vinden is. Het Waterschap heeft nu een vergunning gekregen om de moderne gebouwtjes te slopen en bomen te kappen. Uiteraard gaat de NKS, tezamen met de twee genoemde plaatselijke organisaties door.

De Kippenburg (Oudemirdum/ gemeente Gaasterlân-Sleat, Friesland)

In verband met alle bezwaren tegen de bouw van een campus voor (uiteindelijk) 96 jongeren en hun begeleiders op het terrein direct tegenover het landgoed en het landhuis Kippenburg is er een onafhankelijke commissie van Bezwaar en beroep ingesteld. Op 11 februari vond een hoorzitting in het gemeentehuis plaats. De NKS heeft gebruik gemaakt van de inspraakmogelijkheid. De Stichting Stinzen en Staten en de eigenaresse van Kippenburg deden dat eveneens. Het advies van de commissie luidt dat de gemeente procedureel onjuist heeft gehandeld en het oordeel is derhalve positief richting de gemeente Gaasterland-Sloten.

Kasteel Eerde (Ommen, Overijssel)

In samenspraak met de Stichting Buitengoed Overijssel is de NKS in beroep gegaan bij de Rechtbank, nadat de gemeente Ommen de monumentenvergunning heeft verleend aan ROC Landstede om binnen de slotgracht van kasteel Eerde een groot schoolcomplex zowel onder als bovengronds wil laten bouwen. De rechtbank moet zich nog uitspreken.

De Hartekamp (Heemstede, Noord-Holland)

GS van Noord-Holland heeft een positief advies aan de Provinciale Staten uitgebracht m.b.t. de ontwerpwijziging van het bestemmingsplan Landgoederen en Groene gebieden van de gemeente Heemstede. Dit betekent dat het bestemmingsplan, inclusief de plannen voor nieuwbouw op De Hartekamp, is goedgekeurd. De stichting heeft, in samenspraak met de verenigde buurtbewoners en de SCEZK beroep aangetekend tegen het advies van de provincie bij de Raad van State.

De Hulst (Oldenzaal, Overijssel)

De Hulst is een van oorsprong 18e-eeuwse historische buitenplaats. De buitenplaats bestaat uit een hoofdhuis, een boerderijshuur, een moestuin tuin, en een park en bosaanleg. De eigenaar en bewoner van het hoofdhuis, wil, om zijn buitenplaats te kunnen onderhouden, op het terrein woningen laten bouwen. De Hulst is een beschermde historische buitenplaats, waar slechts beperkt rood voor groen te realiseren is. De NKS en de Stichting Buitengoed Overijssel hebben bezwaren tegen het volume van deze plannen en hebben dat kenbaar gemaakt aan de gemeente. De Stichting PHB heeft eveneens negatief geadviseerd.

Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen inzake de plannen rondom de ruïne van Teylingen (Voorhout, Zuid-Holland) en kasteel Gemert (Gemert, Noord-Brabant)

Al eerder is in Kasteelkatern geschreven over de toenemende bouwactiviteiten of plannen daartoe op kasteelterreinen. Grond waarop ooit kastelen hebben gestaan en waar nu slechts ruïnes, of alleen nog maar ondergrondse resten te vinden zijn. Op deze terreinen wordt vaak woningbouw gepland, al dan niet vergezeld van grotere bouweenheden voor winkels of centra en ondergrondse parkeergarages. Het wonen op een stuk grond waar voorheen een kasteel stond, is kennelijk een lucratief en aantrekkelijk idee. Nu zijn er beschermde en onbeschermde kasteelterreinen. Vooral voor de laatste categorie geldt dat ze vrijwel vogelvrij zijn.

De volgende gevallen kunnen worden genoemd:

Alkmaar (Noord-Holland):

plannen van herbouw van de kastelen de Middelburg en de Nieuwburg.

Bergen (Noord-Holland):

het kasteelterrein van het kasteel Egmond. De gemeenteraad van Bergen heeft gelukkig besloten dat op het kasteelterrein niet gebouwd mag worden en in het kasteelpark slechts in beperkte mate.

Geldermalsen (Gelderland):

het terrein van Palmestein.

Eefde (Gelderland):

het terrein van de Boedelhof.

Amersfoort (Utrecht):

het kasteelterrein van Stoutenburg.

Het grote huis van Belle

■ Guillaume de Spinny portretteerde Belle van Zuylen (1740 - 1805) op 19-jarige leeftijd, enkele jaren voor zij haar novelle *Le Noble* publiceerde. Foto: Slot Zuylen.

Aan de Vecht vlakbij Utrecht ligt in een groene oase Slot Zuylen. Het middeleeuwse omgrachte kasteel, waarvan de oudste delen uit de dertiende eeuw stammen, werd in de 18^e eeuw deels verbouwd tot een charmant landhuis. Drie eeuwen lang woonde de familie Van Tuyll van Serooskerken er, waarvan de schrijfster Belle van Zuylen het bekendste lid is. Soms kunnen een literair oeuvre en cultuurhistorische informatie over een kasteel elkaar versterken.

'Alles wat je over Zuylen vertelt raakt me meer dan ik kan uitdrukken. Ik kan er niet zonder vertedering aan terugdenken. [...] Kon ik maar even door de lucht worden teruggevoerd naar mijn kleine groene kamertje'. Dit schreef Belle van Zuylen op 9 april 1800 in Zwitserland. Belle van Zuylen werd in 1740 in Slot Zuylen geboren als Isabella Agneta Elisabeth van Tuyll van Serooskerken. Zij was een bijzonder intelligente en vooruitstrevende vrouw, die vele interesses en talenten had. Zij was geïnteresseerd in geschiedenis, politiek, literatuur, muziek en kunst en bekwaamde zich - hoogst ongebruikelijk voor een vrouw in die tijd - in de wis- en natuurkunde. Haar literaire werk en de correspondenties die ze voerde met vooraanstaande personen uit haar tijd brachten haar, vooral in Franstalige landen, grote bekendheid. Ook nu nog zijn haar uitspraken verrassend helder en toegankelijk.

Het literaire oeuvre en de brieven van Belle zijn de laatste tientallen jaren goeddeels vertaald en bestudeerd, mede door inspanning van het Genootschap Belle van Zuylen. Natuurlijk is ook naar het Slot en zijn bewoningsgeschiedenis het nodige onderzoek verricht. Het bijzondere aan de beide onderzoeksgebieden is, dat zij elkaar ook kunnen versterken.

Hoewel Belle van Zuylen hield van het huis waar ze opgroeide, ontvluchtte ze het uiteindelijk in 1771 toen zij ging trouwen met de Zwitser De Charrière. *'Wie weet beter*

dan ik dat Zuylen droefgeestig is!' schreef zij jaren later. Later dacht ze met vertedering terug aan haar kamertje in Slot Zuylen, maar de beklemming die zij als jonge vrouw in het kasteel en het adellijke milieu gevoeld moet hebben, komt sterk tot uitdrukking in haar eerste gepubliceerde geschrift *Le Noble* uit 1762. De hoofdpersoon Julie, woonachtig in een koud en donker kasteel, wordt belet te trouwen met haar geliefde. Het boekje heeft een kritische toon ten aanzien van de adel, vooral vanwege het belang dat gehecht wordt aan titel en afkomst.

Hoewel *Le Noble* fictie is, is de gelijkenis tussen de situatie van Julie en die van Belle in Slot Zuylen treffend. Wanneer Julie uiteindelijk 's avonds tracht te vluchten naar haar geheime minnaar, gebruikt ze de grote portretten van haar voorouders om de

gracht op over te steken. Pikant detail is dat uit brieven van Belles gouvernante madame Prévost blijkt dat Belle familieportretten uit haar kamer naar zolder liet verwijderen, omdat ze haar niet aanstonden...

Le Noble is anoniem gepubliceerd, maar al in Belles eigen tijd werd bekend wie het had geschreven. Omdat Belle zelf uit het adellijke milieu afkomstig was, was men van mening dat zij haar eigen nest bevulde. Haar vader Diederik Jacob van Tuyll van Serooskerken was voorzitter van de Ridderschap van de Provincie Utrecht - uiteraard een zeer aanzienlijke positie. Hij wilde niet dat zijn dochter - en daarmee zijn hele familie - in opspraak zou komen, en liet de volledige oplage uit de handel nemen. De literaire en inhoudelijke kwaliteiten van zowel de brieven als de literaire werken

van Belle van Zuylen zijn al jaren geleden erkend. Daarbij heeft het oeuvre voor Slot Zuylen een extra waarde. Kent niet iedere onderzoeker van een (cultuur)historisch onderwerp het gevoel even met de betrokkenen van eeuwen geleden te willen praten? Héél even maar, die ene vraag te stellen, die je al zo lang bezighoudt. In Belle van Zuylen prijst Slot Zuylen zich rijk met een stem uit de achttiende eeuw, die ons iets vertelt over het leven van een adellijke jonge vrouw. Belle schreef het eigenlijk zelf al: *'Soms is schrijven alleen maar rustig en losjes praten'.*

Hester Kuiper

Hester Kuiper is conservator van Slot Zuylen. Van 1999 tot 2001 was zij werkzaam bij de Nederlandse Kastelenstichting als conservator van de Collectie Van Iddekinge.

■ De 18^e-eeuwse zuidzijde van Slot Zuylen gezien vanaf het voorplein. Foto: Slot Zuylen.

Groen

Heerlijkheid Mariënwaerd: focus op biologische landbouw

Groente en fruit spelen een belangrijke rol op Heerlijkheid Mariënwaerd en dan vooral in de historische moestuin van dit landgoed. Deze historische moestuin met bijbehorende Landgoedwinkel is een goed voorbeeld van het streven steeds meer historische moestuinen te restaureren en op-nieuw in gebruik te nemen.

Heerlijkheid Mariënwaerd is een landgoed van ruim 900 hectare in de Betuwe, gelegen in de kom van de rivier de Linge, middenin het rivierengebied, tussen de dorpen Beesd en Tricht. Op het landgoed staan drie landhuizen, zeventien boerderijen -waarvan veertien monumentale hofsteden- en vele hooibergen en vloedschuren. De geschiedenis van Mariënwaerd gaat terug tot 1129, toen er een Norbertijner abdij werd gesticht. De hoofdgebouwen van deze abdij waren te vinden aan 't Klooster; op de plaats waar nu Huize Mariënwaerd staat en waar oude vloedschuren omgebouwd zijn tot moderne vergaderfaciliteiten.

Grote delen van het landgoed Marienwaerd zijn agrarisch natuurgebied met uitgestrekte akkers, boomgaarden, bossen en weilanden. Landbouw

is er van oudsher een belangrijke economische activiteit. Sinds 1999 is het agrarisch bedrijf van het landgoed omgeschakeld naar de biologische landbouw. Interessant is vooral de historische moestuin van Huize Mariënwaerd. Net als in het verleden worden daar ook nu weer vele soorten groenten en fruit geteeld. Er groeien aardbeien, frambozen en bessen en er zijn oude fruitrassen te vinden, zoals bijvoorbeeld kweeperen en moerbeien. Samen met het fruit van, onder andere, de bomen langs de Appeldijk wordt dit verwerkt tot delicatessen. In de keukens van de Heerlijkheid Mariënwaerd worden er op ambachtelijke wijze moestuinjams, chutneys, vruchtencurds en sauzen van gemaakt. Verder worden hier ook landgoedkazen en andere producten bereid, allemaal zonder toevoegingen van geur-, kleur- en smaakstoffen. Deze producten worden verkocht in de Landgoedwinkel van Heerlijkheid Mariënwaerd en verschillende andere delicatessenwinkels.

Steeds meer mogen de biologische producten uit historische moestuinen zich verheugen in de belangstelling van kookliefhebbers. Er wordt steeds vaker gekookt met zogenaamde 'verge-

ten groenten', en in de *slow food* beweging gaat het om het ambachtelijk koken van lekker, puur en eerlijk eten waarbij aandacht voor de kwaliteit van de ingrediënten voorop staat. Verder zet de *slow food* beweging zich in voor voedselproductie met respect voor het welzijn van milieu, planten, dieren en de gezondheid van de mens. Niet alleen wordt met de herontwikkeling van historische moestuinen op landgoederen een wezenlijk onderdeel van het cultuurhistorisch erfgoed van de landgoederen zelf behouden, maar ook wordt dit verleden zo daadwerkelijk een nieuw leven ingeblazen!

Mariëlle Groenenboom,
Heerlijkheid Mariënwaerd

*Zie voor meer informatie over de Heerlijkheid Mariënwaerd: www.marienwaerd.nl
Zie voor meer informatie over (bezoekbare) historische moestuinen: www.historischemoestuinen.nl
De Landgoedwinkel van Heerlijkheid Mariënwaerd: Landgoedwinkel & De Stapel(b)akker Mariënwaerd Oude Waag 21
4153 RC Beesd
T. 0345-684449*

■ De bloesems nabij Heerlijkheid Mariënwaerd in de Betuwe. Geopend op de Dag van het Kasteel! Foto: E. de Beer; collectie Heerlijkheid Mariënwaerd.

De schijnwerpers op...

Marian van Leeuwen, secretaris van de Stichting Vrienden van Kasteel Dussen

Reeds acht jaar is Marian van Leeuwen secretaris van de Stichting Vrienden van Kasteel Dussen. Zij is er als nieuweling in het dorp eigenlijk ingerold via vrijwilligerswerk. Ze heeft in Kasteel Dussen inmiddels zeven Brabantse Kastelendagen meegemaakt, drukke dagen, met veel gezinnen op bezoek in een ontspannen sfeer en ze kijkt uit naar 12 mei, de eerste landelijke Dag van het Kasteel. Het beproefde programma op Kasteel Dussen, met zeer veel aandacht voor de kinderen, is een vaste waarde. Er mag gepicknickt worden op het voorterrein, er is een uitmarkt met muziek, dans en toneel op een podium, veel muziek en kindtheater. Verder zijn er valkeniers en is er weer de Middeleeuwse markt. In het bos bij het parkeerterrein komt een 'natuurbos' met als thema 'vogels', waarbij kinderen in samenwerking met Alternatuur een leerzame speurtocht kunnen maken. Er kunnen uilenballen gedetermineerd worden, op de knutseltafel worden kroontjes, schilden en

eigen vlaggen ontworpen en geschilderd. Marian geniet elk jaar weer op Tweede Pinksterdag van de 5-, 6- of 7-jarigen, die, verkleed als ridder of jonkvrouw, bloedsérieus met hun kasteelknutsel van verleden jaar aankomen. De grote wens van Marian is om een sponsor te regelen, zodat de kinderen op grote schaal ook nog vogelhuisjes kunnen timmeren. En misschien ooit een evenement te organiseren rond middeleeuws eten met vergeten groenten.

Marian van Leeuwen combineert het secretariaat met public relations, waarbij ze zeker 20 uur in de week in touw is. Kasteel Dussen wordt ook voor andere dan museale activiteiten gebruikt en het kasteel wil op eigen wijze in de publiciteit komen. Marian maakt pamfletten om de kasteelconcerten aan een breed publiek bekend te maken. Door de overname van Kasteel Dussen van de gemeente Werkendam door het Monumenten

Marian van Leeuwen, secretaris van de Stichting Vrienden van Kasteel Dussen. Foto: E. Maas-Becx.

Fonds Brabant is de stichting Vrienden van Kasteel Dussen als het ware te gast in het kasteel. Ze mogen wat ruimtes hebben voor opslag. De evenementen vinden plaats in de gedeelde ruimtes. Een vleugel van het kasteel is onderverhuurd aan kleine commerciële bedrijven, en in de andere zalen kan gefeest worden. Volgens een contract kunnen er op donderdag voorstellingen plaats vinden, op zondagen rondleidingen en in de vakanties culturele kinderfeestjes en rondleidingen. Deze zijn via de site of telefonisch af te spreken. Zie voor meer informatie hierover www.kasteel-dussen.nl

Wie is wie

In dit themanummer van *Kasteelkatern* stelt Esther Maas-Becx zich aan u voor; coördinator van de eerste Landelijke Dag van het Kasteel die op 12 mei a.s. gehouden wordt. In deze functie geeft zij sinds 1 november 2007 handen en voeten aan dit landelijke evenement, waarbij kastelen en buitenplaatsen uit heel Nederland betrokken zijn.

Mijn naam is Esther Maas – Becx, kunsthistorica, 42 jaar; getrouwd met Olof. Ik heb twee kinderen: Pepijn van 12 en Emma van 4. Geboren en getogen in Hilvarenbeek heb ik de Brabantse geschiedenis met de paplepel ingegoten gekregen, mijn vader is namelijk archivaris. In Nijmegen heb Kunstgeschiedenis gestudeerd. Daarnaast heb ik een jaar in Leiden Museologie bij Ben Koevoets gedaan, daarna in Utrecht Massacommunicatie en Public Relations bij Dr. Anne van der Meijden

en vervolgens in Nijmegen Openbaar Bestuur. Tijdens en na mijn studie heb ik gewerkt voor musea en een galerie. Ook deed ik veel vrijwilligerswerk om ervaring op te doen. In 1994 kreeg ik een bestuursfunctie bij de Brabantse Kastelenstichting (BKS). Niet veel later werd ik daar secretaris, wat ik tot de zomer van 2007 heb gedaan, naast allerlei andere banen. Via de BKS kwam ik namelijk ook terecht op Kasteel Heeswijk, waar ik eerst als assistent conservator en later als conservator met veel plezier heb gewerkt. Na vijf jaar was ik toe aan een andere uitdaging en heb ik cursussen gegeven over Brabantse geschiedenis en natuurlijk Brabantse kastelen. Als free-lancer schreef ik ook artikeltjes voor diverse tijdschriften. Voor de Dag van het Kasteel zal ik proberen zoveel mogelijk kastelen over te halen mee te doen, omdat de ervaring heeft geleerd dat het de eigenaars, beheerders, medewerkers en vrijwilligers van die kastelen een enorme 'boost' geeft wanneer er veel belangstelling is. Een tweede doelstelling is natuurlijk zoveel mogelijk bezoekers te trek-

ken. Het klinkt als een cliché, maar veel mensen weten echt niet wat voor mooie kastelen ze, als het ware om de hoek, kunnen bezoeken! Voor de toekomst ben ik ervan overtuigd dat hoe meer mensen op de hoogte zijn van het bestaan van kastelen, hoe groter het maatschappelijk draagvlak zal zijn om dat culturele erfgoed te behouden. Niet alleen kan het zo sneller op de politieke agenda komen, in het geval van bedreigde kastelen, maar ook 'leeft' het dan meer onder de mensen.

Esther Maas-Becx
Coördinator Dag van het Kasteel

Agenda

Eerste landelijke Dag van het Kasteel op Tweede Pinksterdag

■ De achttiende-eeuwse zuidzijde van Slot Zuylen gezien vanaf het voorplein. Foto: Slot Zuylen.

Op 12 mei 2008, Tweede Pinksterdag, zal de eerste landelijke Dag van het Kasteel gehouden worden. Op ruim 60 terreinen van kastelen en buitenplaatsen zal er op deze dag van alles te beleven zijn. De landelijke Dag van het Kasteel komt voort uit het Jaar van het Kasteel 2005 en uit de reeds 17 jaar succesvolle Brabantse Kasteelendag, waarbij op Tweede Pinksterdag in Noord-Brabant steeds 20 tot 25 kastelen en kasteeltuinen voor het grote publiek toegankelijk waren. De Nederlandse Kastelenstichting (NKS) organiseert samen met de provinciale kasteelorganisaties een laagdrempelig evenement om dit jaar in heel

Nederland extra aandacht te genereren voor de kastelen en de buitenplaatsen.

Jong geleerd is oud gedaan

Zowel jong als oud kan dan kennis maken met de eigen geschiedenis, die tot grote verbazing van sommigen zomaar om de hoek ligt. Kennis maken met het rijke verleden is niet alleen plezierig, dankzij het extra vermaak dat geboden wordt, maar ook noodzakelijk om draagvlak te creëren voor het behoud van ons culturele erfgoed. Ook anno 2008 worden er nog steeds kastelen bedreigd. Deze bedreigingen schuilen soms in nieuwbouwplannen ten koste van

kasteelterreinen, in onzorgvuldig handelen of zelfs in verwaarlozing. Hoe meer mensen overtuigd worden van het kostbare bezit van kastelen en buitenplaatsen, hoe minder er al te lichtzinnig met deze erfenis zal worden omgesprongen. Het overkoepelende thema van deze eerste landelijke kastelendag zal dan ook zijn: educatie! Om dit thema meer nadruk te geven, vraagt de NKS in het kader van dit evenement aandacht voor cultuureducatieve doelen als Living History, bijzondere openstellingen en exposities, en de educatieve projecten: Van Luchtkasteel tot Dassenburcht en Verover je eigen Omgeving/Monument.

Agenda

Een selectie van de deelnemende kastelen per provincie.

Voor een overzicht van de evenementen die tot nu toe gepland staan ga naar: www.kastelen.nl.

■ Groningen

Menkemaborg te Uithuizen

www.menkemaborg.nl

Speurtocht voor kinderen. Expositie 'Een wereld van verschil' over de VOC en de gevolgen voor het 18e-eeuwse interieur van de Menkemaborg.

Geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 6,=

kinderen 4 t/m 12 jaar € 2,=.

■ Friesland

Dekemastate

www.dekemastate.nl

Living History uit de Middeleeuwen: de

schieringers en de vetkopers; het bierproer.

Geopend 12 Mei van 13.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 3,50, voor 65+

€ 2,50 en voor kinderen € 1,=.

■ Overijssel

Havezate De Oldenhof in Vollenhove

www.oldenhof.vakantieland.nl

Open Tuindagen met Pinksteren, het huis is niet toegankelijk, alleen de tuin is te bezoeken, samen met enkele tuinen in de buurt.

Geopend 12 mei van 10.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs € 2,50 per persoon.

■ Gelderland

Kasteel Cannenburch te Vaassen

www.mooigelderland.nl

Living Statues in Historische Ambiance.

Geopend van 13.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 4,50 en kinderen

€ 2,50.

Kasteel Rosendaal te Rozendaal

www.mooigelderland.nl

Rondleidingen en Snuffelspeurspel voor kinderen.

Geopend van 11.00 uur tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 6,= en voor

kinderen van 4 tot 12 jaar € 4,50.

Rondleidingen starten om 11.30, 13.00, 13.45,

14.30, 15.15 en 16.00 uur. Voor kinderen is

er in het park een spel dat om 12.30 en om

14.30 start. Voor het Snuffelspeurspel vooraf

reserveren (via 026 – 36 44 645) prijs € 6,=.

■ Noord-Holland

Kasteel Radboud te Medemblik

www.kasteelradboud.nl

Florisdag en Living History: Het Verbond van Christophorus, een reizigersgezelschap uit 15e-eeuws Bourgondië.

Geopend van 11.00 tot 17.00 uur. Entreprijs

volwassenen: € 5,=, Kinderen t/m 12 jaar en

65+ € 3,=

■ Riddertoernooi op het terrein van Kasteel Hoensbroek. Foto: collectie Kasteel Hoensbroek.

Agenda

Ruïne van Brederode te Santpoort

www.kastelenhollandzeeland.nl/brederode.htm

Living History op 4 mei

Geopend van 10.00 tot 17.00 uur. (openingstijden onder voorbehoud) Entreprijs: volwassenen € 3,= en kinderen € 1,50

■ Zuid – Holland

Ruïne van Teylingen te Voorhout

www.kastelenhollandzeeland.nl

Living History van het Huis Baersebrouck.

Geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs: volwassenen € 3,= , kinderen en 65+ € 1,50. MJK gratis.

Kasteel Duivenvoorde te Voorschoten

www.kasteelduivenvoorde.nl

Zomertentoonstelling: 'Kinderen op Duivenvoorde'. Rondleidingen binnen en in het park, eveneens speciale kinderrondleidingen.

Start rondleidingen 11.00 uur, om 16.00 uur start de laatste rondleiding. Geopend van 11.00 uur tot 17.00 uur. Entree volwassenen € 5,=, kinderen t/m 16 jaar € 2,50.

Ruïne van Ravesteyn te Heenvliet

Living History op 1 mei op Hemelvaarstdag! Het is een echte familiedag.

Entreprijs: volwassen € 5,= en kinderen t/m 12 jaar € 1,=.

Op 12 april wordt de Kastelendag van de Bollenstreek gehouden met Kasteel De Keukenhof, Huis Dever en de Ruïne van Teylingen.

■ Utrecht

Huis Doorn

www.huisdoorn.nl

Living History uit het Victoriaanse tijdperk.

Geopend: 13.00 – 17.00 (openingstijden onder voorbehoud). Entreprijs: volwassenen: € 6,50, kinderen € 3,50

Kasteel Groeneveld te Baarn

www.kasteelgroeneveld.nl

Op 12 mei worden er workshops als boomhutten bouwen, natuurplezierie, kinderboerderij, koken, schilderen en andere activiteiten georganiseerd.

Geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 4,= , 65+ en CJP

€ 3,=, kinderen t/m 12 jaar en MJK gratis.

Landgoed Vollenhoven te De Bilt

www.landgoedvollenhoven.nl

Rondleiding en een kopje koffie of thee, inclusief parkeren.

Entree: € 6,= alleen na inschrijving via: www.landgoedvollenhoven.nl of 030 – 22 00 032.

■ Zeeland

Zie hiervoor ook www.scez.nl

Rondwandeling o.l.v een cultuurhistorische gids langs buitenplaatsen o.a. Mon Plaisir te Schuddebeurs

Wandeling bij Buitenplaats Kloetinge. Het huis zelf is niet toegankelijk.

Kasteel Westhove te Oostkapelle, Domburg

www.stayokay.com/westhove

Living History met een militair tintje 1e en 2e Pinksterdag. Het hele Pinksterweekend toegankelijk. Entree gratis.

■ Limburg

Kasteel Hoensbroek

www.kasteelhoensbroek.nl

Op 11 en 12 mei grandioos riddertoernooi met middeleeuws kampement. Spectaculair zijn de zwaardexercities inclusief workshops.

Geopend van 10.00 tot 17.30 uur.

Entreprijs: volwassenen € 6,25, 60+ € 5,75, kinderen van 4 t/m 12 jaar € 3,95, kinderen onder de 4 jaar gratis.

Ruïne Montfort bij Born

www.Kasteelmontfort.nl

Living History: met een veldslag en rondleidingen

Geopend van 13.00 tot 17.00 uur. Entreprijs € 2,50, kinderen 4 tot 12 jaar € 1,=.

Kasteel Limbricht te Limbricht

www.kasteellimbricht.nl

Middeleeuwse personages en ouderwetse spellen op het terrein. Rondleidingen. Geopend van 10.00 uur tot 16.30 uur, Entreprijs € 2,50.

Kasteel Witham te Nieuwstadt

Op 12 mei zijn de gewelfkelders en de woonverdieping open. Kunstexpositie.

Geopend van 11.00 tot 16.00 uur.

Entree gratis.

■ Noord-Brabant

Kasteel De Blauwe Camer,

Sint Catharinadal te Oosterhout

Tussen 14.30 en 17.30 uur: rondgang door het kasteel , ontmoeting met de zusters, en bezoek aan Kunstatelier; er zijn voorwerpen te koop.

Voorafgaand is er om 14.00 uur een gebedsdienst. Er is eveneens de mogelijkheid om het bezoek af te sluiten met de gebedsdienst om 18.00 uur; samen met de zusters.

Kasteel Dussen, te Dussen

www.kasteel-dussen.nl

Uitgebreid programma met veel muziek en theater en veel doe dingen voor kinderen. Iedereen mag picknicken op het voorterrein! Geopend van 11.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 5,=, kinderen

€ 3,50, inclusief toegang kasteel en een gratis boekje met een overzicht van activiteiten en de geschiedenis van het kasteel.

Kasteel Heeswijk, te Heeswijk-Dinther

www.kasteelheeswijk.nl

Living History: Het Salet zal een 19e-eeuwse bruiloft uitbeelden, rondgang door het kasteel, de Wapenzaal, keldergewelven en een gedeelte van het koetshuis mogelijk. Geopend van 12.00 tot 17.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 6,=, kinderen 4 t/m 12 jaar € 3,=,een familiekaart € 15,= (2 volw., max. 4 kinderen).

Kasteel Heeze te Heeze

www.kasteelheeze.nl

Rondleidingen en 18e-eeuws spektakel: o.a. ritjes met een koets, kostuum en/of pruik foto voor kinderen, menuet dansen, silhouetknipster, poppenkast en barokmuziek. Geopend van 11.00 tot 16.00 uur.

Entreprijs volwassenen € 6,=, en kinderen t/m 12 jaar € 4,=.

Agenda

Voorgaand overzicht van evenementen is niet volledig maar gebaseerd op kastelen met speciale/bijzondere evenementen voor de Dag van het Kasteel of het kasteel is uitsluitend op de Dag van het Kasteel te bezoeken

Eind april wordt het definitieve programma geplaatst op www.kastelen.nl. U kunt dan ook de flyer aanvragen bij de Nederlandse Kastelenstichting.

Bij het ter perse gaan van dit Kasteelkatern was nog niet alle programmainformatie binnen. Het is daarom zeer aan te raden voor 12 mei te kijken op www.kastelen.nl vóór een definitief overzicht van de evenementen, openingstijden en prijzen.

Let op: sommige evenementen in het kader van de Dag van het Kasteel vinden iets eerder of later plaats dan 12 mei.'

De NKS is niet verantwoordelijk voor eventuele wijzigingen in de programma's.

Wij wensen u een mooie Dag van het Kasteel toe!

■ Kasteel Groeneveld in Baarn. Foto: collectie Kasteel Groeneveld.

■ Landgoed Vollenhoven in de Bilt is ook geopend op de Dag van het Kasteel. Foto: J. Derwig, collectie NKS.

Nederlandse
Kastelenstichting

GVO is een flexibel, enthousiast, middelgroot en meedenkend full-service grafisch bedrijf.

Qua uitvoering ijzersterk, niet alleen door de hechte band binnen het team maar ook door haar netwerk en gedegen kennis van de markt.

In combinatie met de laatste stand van de technologie, enthousiasme, humor en ambitie werken we hard aan de verwezenlijking van wat u als klant wenst. Topkwaliteit, en dan niet alleen in het eindresultaat, maar tevens in begeleiding, dienstverlening en service. Met minder nemen wij namelijk geen genoegen.

GVO is in een bepaalde mate voorspelbaar en wil dat ook blijven. Hoe voorspelbaarder, hoe beter. We streven ernaar om iedere planning en afspraak na te komen in combinatie met een constant hoog kwaliteitsniveau. Voor u dus géén verrassingen als u zaken doet met GVO.

Een kleine greep...

Complete campagnes, brochures, leaflets, folders, posters, advertenties, logo's, huisstijlen, presentatiemappen, huis-aan-huis foldering, interactieve cd-rom producties, radio commercials, voor profit en non-profit organisaties, media-plaatsingen, DM, verpakkingen, etc ...

Interesse, stuur een e-mail naar info@gvo.nl of bel (0318) 54 40 33 en vraag naar verkoop!

Studio
Marketing –
Communicatie

+

Prepress
Vormgeving

+

Press
Drukken

+

Afterpress
Afwerken

+

Expeditie

+

Omvang

=

gvo grafisch bedrijf bv • Zuivelstraat 12 • 3903 AE Veenendaal • Postbus 48 • 3900 AA Veenendaal
Telefoon (0318) 54 40 33 • Fax (0318) 52 94 97 • ISDN (0318) 54 85 90 • E-mail info@gvo.nl • www.gvo.nl